

Asia: VN/23816/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Sisäministeriölle

13.3.2024

Asia: VN/23816/2023 Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta (vastaanottorahan alentaminen)

Pakolaisneuvonta ry:n lausunto

Pakolaisneuvonta kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi.

Ehdotuksella toteutetaan Petteri Orpon hallituksen ohjelman mukainen kirjaus vastaanottorahan ja käyttörahan pienentämisestä perustuslain ja vastaanottodirektiivin sallimaan minimiin.

Luonnoksen mukaan esityksellä pyritään toteuttamaan hallitusohjelmassa vastaanottotoiminnalle asetettuja säästötavoitteita. Esityksen mukaan sen tavoite on vähentää turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmän houkuttelevuutta niin, ettei Suomeen hakeuduttaisi anomaan kansainvälistä suojelua perusteettomasti.

Pakolaisneuvonta vastustaa ehdotettuja lainmuutoksia eli vastaanottorahan ja käyttörahan alentamista.

1 Yleistä

Vastaanottoraha ja ilman huoltajaa olevalla alaikäiselle maksettava käyttöraha ovat vastaanottolain mukaisia palveluita, joilla turvataan kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan sekä vaille kotikuntaa olevan ihmiskaupan uhrin oikeus perustuslain 19 §:ssä tarkoitettuun välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Vastaanottoraha myönnetään ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi, jos henkilö on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, muista tuloistaan tai varoistaan, itseensä nähden elatusvelvollisen huolenpidolla tai muulla tavalla.

Luonnoksessa esitetään väliaikaisena toteutettavia muutoksia eli vastaanottorahan ja käyttörahan alentamista 31.12.2025. Pysyvämpi muutos olisi luonnoksen mukaan tarkoitus ja mahdollista valmistella keväällä 2024 alkavan vastaanottolain uudistushankkeen yhteydessä, kun hallitusohjelman mukaisen toimeentulotukilain kokonaisuudistuksen toimeentulotukea koskevat muutokset ovat.

Luonnoksen mukaan esityksellä pyritään julkisen talouden säästöihin. Myös luonnokseen viitaten mahdolliset säästöt olisivat kuitenkin julkisen talouden kannalta täysin merkityksettömiä. Näin erityisesti, jos huomioitaisiin asianmukaisesti ehdotuksen kokonaisvaikutukset ja näiden osalta kokonaiskustannukset. Taloudellisten vaikutusten arvioinnissa on sivuutettu mm. vaikutukset terveys- ja sosiaalipalveluiden ja se, että vastaanottokeskuksen tulee turvata perustarpeet muilla tavoin, kun vastaanottoraha ei riittäisi.

Esityksen mukaan ehdotetulla vastaanottorahan ja käyttörahan alentamisella pyritään lisäksi "vähentämään turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmän houkuttelevuutta niin että Suomeen hakeuduttaisi anomaan kansainvälistä suojelua ilman todellista suojelun tarvetta". Esityksen mukaan tämä pyrkimys on erityisen tärkeä "esimerkiksi Suomen itärajan tilannetta ja hybridi-vaikuttamista silmällä pitäen". Ehdotuksesta ei kuitenkaan ilmene miten ehdotus voisi edistää näitä pyrkimyksiä.

Vastaanottorahan esittäminen ns. vetotekijänä ei perustu mihinkään. Lisäksi väite, että vastaanottorahaa alentamalla vaikutettaisiin jotenkin itärajan tilanteeseen ja ns. hybridivaikuttamiseen on paitsi perusteeton niin myös käsittämätön. Luonnoksessa todetaan, että vastaanottorahan alentamisen suoraa vaikutusta perusteetta hakevien määrään on hyvin vaikea arvioida, vaikka todellisuudessa on selvää, että sillä ei ole mitään vaikutusta.

Luonnokseen kirjatut tavoitteet ja pyrkimykset vahvistavat lähinnä sitä, ettei esitykselle ole kyetty osoittamaan mitään todellista tarvetta eikä perustetta.

Luonnoksesta nousee esiin varsin hyvin vastaanottorahan alentamisen lukuisat negatiiviset vaikutukset, mukaan lukien ehdotuksen negatiiviset lapsivaikutukset. Luonnoksessa todetaan muun muassa, että se olisi omiaan lisäämään harmaata taloutta, paperittomuutta, alttiutta hyväksikäytölle ja että ”esityksellä saattaa olla vaikutusta siihen, että haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät joutuvat taloudellisen tilanteen heikentyessä entistä haavoittuvampaan asemaan”. Siinä tuodaan esiin myös miten taloudellinen epävarmuus vaikuttaa ihmisten toimintakykyyn ja terveyteen ja miten psykofyysinen oireilu ja psykososiaalisen tuen tarve todennäköisesti lisääntyvät vastaanottokeskuksissa. Lasten osalta siinä todetaan, että se voi johtaa myös lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen lisääntymiseen, perheväkivallan kasvuun ja yleiseen perheiden huonovointisuuden lisääntymiseen, myös ruokavalion yksipuolistumisena.

Luonnoksessa tuodaan esiin kirkon ja järjestöjen rooli tilanteessa, jossa vastaanottoraha ei riitä turvaamaan ihmisarvoisen elämän kannalta välittämätöntä toimeentuloa. Luonnoksessa todetaan, että ”vastaanottokeskusten asiakkaan saattaisivat hakeutua entistä useammin erilaisten kirkon ja järjestöjen ylläpitämien ruokajakelujen pariin”. Perustuslain 22 §:än viitaten valtio ei voi sysätä perustuslaillisia velvoitteitaan kansalaisyhteiskunnalle.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisella vallalla on velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Esityksessä on kyse perustuslaissa ja erityisesti perustuslain 19 §:ssä turvattujen oikeuksien kannalta merkityksellisestä sääntelystä. Perustuslaissa turvattuja oikeuksia voi rajoittaa vain hyväksyttävästä syystä ja mikäli rajoitus on välttämätön.

Ehdotuksesta ei ilmene mitään asianmukaista perustetta sille, että vastaanottorahaa ja käyttö rahaa tulisi alentaa hätiköiden valmistellulla lainmuutoksella ja ilman, että alentamiselle on esitetty mitään tosiasiallista tarvetta, perustetta tai että siitä olisi mitään tosiasiallista hyötyä, edes esitettyjen tavoitteiden saavuttamisessa.

Pakolaisneuvonta vastustaa ehdotettua jo ennestään perusoikeuksien toteutumisen kannalta hyvin alhaisen vastaanottorahan tason alentamista entisestään. Näin erityisesti ottaen huomioon useat negatiiviset käytännön vaikutukset sekä merkittävät negatiiviset vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksien, myös lapsen oikeuksien toteutumiseen.

2 Vastaanottorahan määrän riittävydestä

Nyt esitetystä hallituksen esityksestä ei ole esitetty mitään arvioita ihmisten menojen suuruudesta vaan ainoastaan on todettu, että turvapaikanhakijoiden tulee ”sopeuttaa menojaan esityksen mukaisesti” (s. 27). Hallituksen esityksestä ei kuitenkaan ole todettu mitä tämä käytännössä tarkoittaa ja miten ihmiset voivat ”sopeuttaa menojaan” kun tälläkin hetkellä vastaanottoraha on vain 59 prosenttia toimeentulotuen perusosan määrästä, vaikka vuonna 2011 vastaanottorahan kokonaisuudistuksen yhteydessä sen suuruus asetettiin 70 prosenttiin toimeentulolain 9 §:ssä säädetyn perusosan määrästä.

Jotta esityksen osalta olisi mahdollista arvioida vastaanottorahan riittävyttä kattavasti, hallituksen esitykseen tulisi lisätä laskennallisia arvioita eri henkilöryhmien vähimmäiskulutustasoa vastaavien, jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvien menojen suuruudesta. Perustuslain 47 §:n mukaan eduskunnalla on oikeus saada valtioneuvostolta asioiden käsittelyssä tarvitsemansa tiedot. Tällä hetkellä hallituksen esitysluonnoksen perusteella ei voi arvioida miten turvapaikanhakija pystyy turvaamaan vastaanottorahalla ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon.

Esityksen jatkovalmistelussa tulee vähintään varmistaa, että kaikki ne menot, jotka vastaanottolain perusteella katetaan vastaanottorahalla, on myös tosiasiallisesti mahdollista sillä kattaa. Esitysluonnoksessa esitetyn perusteella tämä ei ole tosiasiasa mahdollista.

Luonnoksessa esitetty lähinnä osoittaa, että ehdotettu vastaanottoraha ei yksinkertaisesti olisi riittävä ihmisarvoisen elämän edellytysten turvaamiseksi

3 Vastaanottoraha ja täydentävä vastaanottoraha

Vastaanottoraha koostuu vastaanottorahan perusosasta ja täydentävästä vastaanottorahasta. Täydentävä vastaanottoraha on harkinnanvarainen etuus, jonka saaminen perustuu yksilölliseen tarpeeseen ja sen arviointiin. Täydentävää vastaanottorahaa ei ole tarkoitettu päivittäisiin arjen kuluihin.

Esityksessä todetaan, että vastaanottorahan perusosan alentaminen tulee todennäköisesti lisäämään turvautumista täydentävään vastaanottorahaan (esim. s. 29). Hallituksen esityksessä ei ehdoteta, että täydentävän vastaanottorahan luonnetta muutettaisiin. Näin ollen, esityksessä tulisi arvioida tarkemmin miten todennäköisesti vastaanottorahan saajalle todellisuudessa myönnettäisiin täydentävää vastaanottorahaa.

Asian arvioinnissa tulee ottaa huomioon, että täydentävä vastaanottoraha on harkinnanvarainen etuus, eikä sitä ole tarkoitettu päivittäisiin arjen kuluihin.

4 Vastaanottorahan sitominen kansalliseen sosiaaliturvaan

Vastaanottodirektiivi edellyttää, että vastaanottoraha on sidottu kansalliseen sosiaaliturvaan. Vastaanottoraha eriytettiin yleisestä toimeentulotuesta vuonna 2011 vastaanottolain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Vuonna 2010 vastaanottorahan määrä oli lain tarkoittamalla tavalla 70 prosenttia toimeentulotuen perusosan määrästä. Vastaanottorahan tason suhde toimeentulotuen perusosaan on vuodesta 2010 lähtien pienentynyt noin 11 prosenttiyksikköä, pääosin toimeentulotuen erillisten korotusten ja indeksitarkistusten johdosta. Tällä hetkellä se on vain noin 59 prosenttia toimeentulotuen perusosan määrästä, ja esitysluonnoksen mukaan vuonna 2027 se olisi enää noin 56 prosenttia toimeentulotuen perusosan määrästä. Esityksessä mainittu ”nykyistä tarkempi arjen rahankäytön suunnittelu” ei auta, jos toimeentulo ei riitä edes minimieksistenssin turvaamiseen.

Vastaanottoraha on vastaanottolaissa sidottu kansalliseen sosiaaliturvaan toimeentulotuen perusosan kautta. Ehdotuksen mukaan toimeentulotuen perusosan sijasta vastaanottorahan perusosan määrää arvioitaessa lähtökohtana pidettäisiin toimeentulotukilain 20 §:n 2 momentissa tarkoitettua ns. kiireellistä toimeentulotukea. Muutosta perustellaan sillä, että vastaanottojärjestelmän piirissä olevan henkilön oleskelu Suomessa ei ole vakinaista ja vastaanottopalvelut, kuten majoitus, sosiaalipalvelut, terveyspalvelut, tulkkaus- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta, järjestetään vastaanottokeskuksen toimesta.

Kiireellisessä toimeentulotuessa on kyse akuutista tapauskohtaisesti arvioitavasta tuesta. Toimeentulotukilain mukaan päätös kiireellisestä toimeentulotuesta voidaan tehdä kiireellisenä ja vain lyhyelle ajalle, päiviksi kerrallaan. Lisäksi päätös voidaan tehdä ainoastaan menoihin, jotka katsotaan asiakkaan kannalta välttämättömiksi. Tällaisia menoja ovat ruoka ja välttämättömät reseptilääkkeet. Etuus myönnetään pääasiassa maksusitoumuksina. Se hyvinvointialue, jonka alueella hakija tai perhe oleskelee, voi lisäksi myöntää hakemuksesta harkinnanvaraista täydentävää tai ehkäisevää tukea muihin kiireellisiin menoihin. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten vaatteet, käsikauppalääkkeet, lähiliikenteen kustannukset ja puhelimen käytöstä aiheutuvat kustannukset.

Ehdotuksessa ei oteta huomioon myöskään sitä, että vastaanottorahan saajien tilanne ei ole verrannollinen kiireellisessä toimeentulotuen tarpeessa olevien tilanteeseen.

Pakolaisneuvonta katsoo, että vastaanottorahan suuruutta ei ole perusteltua ehdotetulla tavalla sitoa kiireelliseen toimeentulotukeen eikä vertailukohtana tule ehdotetulla tavalla käyttää kiireellisestä toimeentulotukea.

5 Väliaikaisuus – turvapaikkamenettelyn pitkittyminen

Ehdotuksessa sivuutetaan se, että turvapaikanhakijan kohdalla tämä väliaikaisuus voi kestää useista kuukausista jopa useisiin vuosiin. Luonnoksessa todetaan toistuvasti, että ehdotuksen negatiivisten vaikutusten laajuuteen ja suuruuteen vaikuttaa merkittävästi turvapaikkaprosessin kesto. Siinä todetaan muun muassa, että mitä pidempään ihminen joutuu elämään vastaanottorahan varassa ”sitä haasteellisemmaksi arjen mukauttaminen voi tulla ja sitä enemmän voi myös nousta esille erityistarpeita, jotka vievät ison osan vastaanottorahasta”.

Luonnoksessa todetaan, että ”vastaanottokeskuksen asiakkaan oleskelu Suomessa on tilapäistä ja vastaanottokeskuksessa vietetyn ajan on tarkoitus olla lyhyt”. Asian arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös se, että viime vuosina kun hakemusmäärät ovat Suomessa olleet jopa erittäin alhaisia, niin Maahanmuuttovirasto ei ole kyennyt ns. normaalimenettelyssä noudattamaan kuuden kuukauden käsittelyaikavelvoitetta. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien hakijoiden ja esimerkiksi lapsiperheiden käsittelyajat ovat pitkittyneet kohtuuttomasti ja perusteettomasti. Pakolaisneuvonnan tiedossa on useita tapauksia, joissa erityisesti lapsiperheiden kohdalla käsittelyajat ovat pitkittyneet täysin kohtuuttomasti ja lain vastaisesti yli vuoteen, jopa kahteen vuoteen.

Myös luonnoksessa todetaan, että kansainvälistä suojelua hakevista noin 44% saa myönteisen päätöksen ensimmäiseen hakemukseensa ja keskimääräinen myöntämisaika on 10 kk uukautta. Samalla todetaan, että vastaanottokeskuksien asiakkaista merkittävä osa on vuosina 2018-2023 ollut uusintahakijoita, mikä myös osoittaa sen, että vastaanottokasuminen ei ole väliaikaista, kuten kiireelliseen toimeentulotukeen rinnastaminen edellyttäisi.

Luonnoksessa on sivuutettu myös se että oikeusturvatakeet täyttävää turvapaikkamenettelyyn kuuluu oikeus valittaa päätöksestä, joten lähtökohdaksi ei voida ottaa, että ihmisen turvapaikka-asia tulisi päätökseen Maahanmuuttoviraston kielteisen päätöksen jälkeen. Näin ollen hallituksen esitykseen tulisi lisätä arvioita koko turvapaikkaprosessin keskimääräisestä pituudesta

Luonnoksessa viitataan hallitusohjelman tavoitteisiin koskien turvapaikkahakemuksen ja muutoksenhaun nopeuttamiseksi. Luonnoksessa sivuutetaan se, että tosiasiallisesti vireillä olevissa ja tulevissa hallitusohjelmaan perustuvissa hankkeissa ja esityksissä heikennetään kansainvälistä suojelua hakevien ja saavien oikeuksia ja ne ovat omiaan tosiasiallisesti suuntaamaan sekä Maahanmuuttoviraston että tuomioistuinten resursseja perusteettomiksi väitettyihin hakemuksiin eli pois ns. normaalimenettelyssä käsiteltävistä hakemuksista (mm. rajamenettelyt,

tutkimatta jättämisen ja perusteettomille tarkoitettujen hakemusten nopeutetun käsittelyn laajentaminen, kansainvälistä suojelua saaneiden oleskelulupien lyhentäminen ja uudelleen arvioinnin edellyttäminen). Tosiasiassa ns. perusteettomille hakemuksille tarkoitetut nopeutetut menettelyt ovat omiaan viemään resursseja muiden hakemusten käsittelyltä ja näin omiaan pitkittämään normaalimenettelyssä käsiteltävien hakemusten käsittelyaikoja kestävämmällä tavalla.

6 Kansainväliset velvoitteet

Ehdotus on ristiriidassa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ja lapsen oikeuksien komitean kannanottojen kanssa. Luonnoksessa ei edes suoraan sanota, että muutoksella turvattaisiin se, että lapsen oikeus sosiaaliturvaan ja hyvinvointiin toteutuisi. YK:n lapsen oikeuksien komitea kehotti Suomelle viime vuonna antamissaan suosituksissa välttämään köyhyysriskissä oleviin lapsiin kohdistuvia sosiaaliturvan leikkauksia ja muun muassa parantamaan turvapaikanhakijalasten taloudellista tilannetta ja lisäämällä heille maksettavia sosiaaliturvaetuuksia.

Esitetyt leikkaukset eivät ole YK:n TSS-komitean suositusten mukaisia. Leikkausten tosiasiallisista säästötoimista ei ole annettu arviota, sillä esityksessä on esitetty, että turvautuminen täydentävään vastaanottorahaan ja terveyspalveluihin tulee todennäköisesti lisääntymään. Lisäksi turvapaikanhakijat tulee nähdä muuta heikommassa asemassa olevana ryhmänä muun muassa todennäköisen heikon sosioekonomisen aseman vuoksi sekä lähtömaan tapahtumien ja turvapaikkamatkan aikana muodostuneiden traumojen vuoksi. Vastaanottorahan pienentäminen vaikuttaa suhteettomasti turvapaikanhakijoihin, joten esitys ei ole komitean suositusten mukainen. Myös hallituksen esityksessä on todettu, että ”esityksellä saattaa olla vaikutusta siihen, että haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät joutuvat taloudellisen tilanteen heikentyessä entistä haavoittuvampaan asemaan” (s.31)

Myös luonnoksessa viitataan YK:n komiteoiden Suomelle antamiin huomautuksiin. YK:n TSS-komitea on kiinnittänyt huomiota vuosina 2015–2019 tehtyjen sosiaaliturvaleikkausten negatiivisiin vaikutuksiin ja vaatinut Suomea jatkossa pitämään sosiaalietuudet riittävinä. TSS-komitea on muun muassa vaatinut varmistamaan, että sosiaalietuudet pysyvät riittävinä ja että harkittaessa leikkauksia muun muassa julkisen talouden säästötoimien yhteydessä a) leikkaukset ovat väliaikaisia ja koskevat ainoastaan kriisiaikaa; b) leikkaukset ovat sikäli välttämättömiä ja oikeasuhteisia, että muiden toimintaperiaatteiden noudattaminen tai toimenpiteistä pidättäminen olisi haitallisempaa taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien kannalta; c) leikkaukset eivät vaikuta suhteettomasti muuta heikommassa asemassa oleviin ja syrjäytyneisiin ryhmiin; d) leikkauksiin liitetään muita toimia, kuten sosiaalisia tulonsiirtoja, joilla lievennetään kriisiaikoina syntyvää eriarvoisuutta; ja e) leikkauksissa säilytetään etuuden ydinosa, joka mahdollistaa edunsaajille riittävän elintason. (TSS-komitea (E/C.12/FIN/CO/7) 27. kohta)

Euroopan sosiaalisen peruskirjan (SopS 80/2002, uudistettu) 13 artiklan 1 kohdan mukaan jokaiselle, jolla ei ole riittäviä tuloja tai varoja ja joka ei pysty hankkimaan tällaisia varoja joko omin avuin tai muista lähteistä, kuten sosiaaliturvajärjestelmän tarjoamista etuuksista, annetaan riittävää apua ja sairaustapauksissa kyseisen tilan vaatimaa hoitoa. Suomi on saanut myös Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealta useita huomautuksia sosiaaliturvan matalasta tasosta.

7 Vertailu/muiden maiden käytäntö

Luonnoksessa on esitetty miten kymmenessä eri maassa vastaanottoraha ja -palvelut on järjestetty. Vaikka eri maiden käytännöt eivät ole suoraan verrattavissa Suomen järjestelmään muun muassa erilaisen sosiaaliturvajärjestelmän, hintatason ja vastaanottopalvelujen vuoksi, tulee vastaanottorahan alentamisenvaiikutukset huomioida vastaanottorahan alentamista esittäessä. Hallituksen esityksen mukaan muun muassa Ruotsissa, Puolassa ja Unkarissa vastaanottorahan alhaisuus on johtanut siihen, että turvapaikanhakijat ovat joutuneet turvautumaan epävirallisiin töihin toimeentulonsa turvaamiseen ja esimerkiksi Puolassa turvapaikanhakijat, jotka eivät ole saaneet itselleen asuntoa, joutuvat majoittumaan kadulla. Puolassa ja Unkarissa kansalaisjärjestöjen merkitys taloudellisissa ja asumisjärjestelyihin liittyvissä vaikeuksissa on korostunut. Mikäli Suomessa vastaanottorahaa lasketaan myös Suomessa kansalaisjärjestöjen merkitys korostuu entisestään.

Myös luonnoksessa todetaan, että Ruotsissa osa hakijoista työskentelee epämääräisissä työsuhteissa alttiina hyväksikäytölle. Yksityismajoituksessa asuvilla ei ole kannustinta olla yhteydessä viranomaisiin, koska eivät välttämättä hae lainkaan vokin myöntämiä etuuksia.

Ruotsi saanut myös komissiolta moitteita vastaanottorahan riittämättömyydestä eikä komissio ole tyytynyt Ruotsin tähän mennessä antamiin vastauksiin.

8 Vaikutusarviointi

Luonnoksessa tuodaan varsin hyvin esiin ehdotuksen useita ja merkittäviä negatiivisia vaikutuksia ja se, että vastaanottorahan alentaminen vaikuttaisi merkittävästi perus- ja ihmisoikeuksien, myös lapsen oikeuksien toteutumiseen. Vaikutusarviointi ei kuitenkaan ole kaikilta osin asianmukaista, esimerkiksi sukupuolivaikutusten osalta.

Esityksessä ei myöskään huomioida samaan aikaan useissa eri hankkeissa valmistelussa olevien ja myös tulevien hallitusohjelmakirjauksiin perustuvien turvapaikanhakijoiden ja muiden ulkomaalaisten oikeuksia rajoittavien esitysten kokonaisvaikutusta. Myös esimerkiksi työnteko-oikeuden merkittävä rajoittaminen vaikuttaa väistämättä turvapaikanhakijoiden toimeentuloon.

Pakolaisneuvontaa katsoo, että ottaen huomioon myös luonnoksessa osoitetut useat merkittävät negatiiviset vaikutukset, mukaan lukien merkittävät negatiiviset vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksien, myös lapsen oikeuksien toteutumiseen, ainoa oikeusvaltioperiaatteen mahdollistama johtopäätös on että vastaanottorahaa ei tule alentaa ehdotetulla tavalla.

Marjaana Laine

johtava juristi

Pakolaisneuvonta ry

Laine Marjaana
Pakolaisneuvonta ry